

EGYHÁZTÖRTÉNETI ADATOK.

Lázár István és Nagy György külföldi akadémiták levelei
Agh István püspökhöz.

1.

Bécs, 1771. november 12.

Tiszteleetes Püspök Urunk,

Nékünk érdemünk felett való Tiszteleetes Jó Urunk!

Tudjuk, tartozó kötüességünk lett volna eddig is tiszteleetes Püspök urunkat dolgaink iránt levelünk által tudósítani; hogy mindazonáltal egyszersmind helybenállásunkról is tudósításunkat tehessek, azt mostanig halasztottuk. Mű október 19-dik napján felvett utunkot Isten segedelméből 1ma novembris szerencsésen végeztük; lévén minden kár és veszedelem nélkül *Bécsben* való megérkezésünk az irt napnak setét estvéjén, s más nap szállást is fogadtunk, éppen azon házat, melyben Doctor *Fejérvári* Jóseff uram is volt, mely vagyon *Alsó Sütő utcában* 761-dik numerus alatt lévő *Harmoniana* nevezetű háznál, annak felső vagy negyedik contignatiojában, a gazdánk pedig Andreas *Gottol* szabó mester-ember. Megértvén mlgs *Türi* László urfi, mlgs ítélőmester *Türi* László úr fia (ki nékem *Lázárnak* igen jó uram volt a nemes Cancellarián is) Bétsben lett megérkezésünket, 3-tia novembris, u. m. vasárnap estve engem magához hivatott, és el is mentem *Nagy* urammal edgyütt, s nagyon sajnálotta a tit. mlgs úrfi, hogy elébb nem esett megérkezésünk, hogy báró *Bruckental* úr ő Excellentiájának, ki előtt maga igen nagy kedvességben vagyon, recommendálhatott volna; de ekkor már a tit. mlgs úrfi ő Excellentiájától elbucsuzott volt, mivel más nap reggel indulni akart le *Erdélyben*. Ugyancsak az nap, t. i. hétfőn reggel minek előtte el-indult volna, ismét magához hivatott a tit. mlgs úrfi, és insinuált mlgs úri bátyjának *Türi* Sámuel agens urnak, s mingyárt bé is hivatott magához az agens úr, s bémentem *Nagy* urammal edgyütt, s midőn kérdezkedett volna egyebek felett állapotunkról s szándékunkról, ki-jelentők a tit. mlgs agens úrnak akaratumkot, hogy fellyebb is szándékoznánk, hogyha lehetséges volna; de rosszul bisztata a tit. mlgs úr, hogy fellyebb mehessünk a mlgs Királyi Gubernium passualissa nélkül, ha csak

másképpen nem fordul a világ állapotja; ígérte mindazonáltal minden lehetőségben maga assistentiáját, s hogy mátzor is requiráljuk maga meg-mondotta.

Kérdéskedett a tit. mlgs úr tiszteletes Püspök Uram felől is, és mondá, hogy hallotta legyen tiszteletes Püspök Uramnak egy oratioját, ismerettségében mindazonáltal tiszteletes Püspök Uramnak még eddig nem lehetett. Én nem itélném rossznak, hogy ha tiszteletes Püspök Uram levele által requirálna a tit. mlgs Agens urat, és minket is commendálna a mlgs úrnak, mivel a mlgs úr igen benn vagyon *Brukkental* úr ő Excellentiájánál, s csaknem minden nap megfordul ő Excellentiájánál, s még tekintetes *Sí-ménfalvi* úr insinuatíójais használatos lehetne ő Excellentiája előtt, Hogyha pedig tiszteletes Püspök Uram levelet fogna küldeni a tit. mlgs úrnak, csak nékem intitulálja tiszteletes Püspök Uram, és mű recommendáljuk a mlgs úrnak, hogy a mlgs Agens úr ki-váltásáért ne fizessen.

Mű már egészszen helyre állottunk, fát, gyertyát és az itt való tanítás rendi szerint szükséges könyveket szereztünk, sőt öltöztünk nézve németekké is löttünk a közelebbi múlt vasárnap, 10ma scilicet novembris, és e már a legnagyobb bajunk, hogy németül beszélni még nem tudunk. Az Universitást is éppen ma járni kezdtük, a *Physicat*, mely *Gravesande* (így!), az *Anatomiát*, és *Chimiát* halgattyuk mostan, s a német nyelvnek is tanulásában igyekezünk, csak hogy még praceptorra nem akadhattunk. És ez eddig elfolyt napjainkról, s állapotunkról való csekély tudósításunk, melyet tiszteletes Püspök Urunknak meg-irtunk, hogy mind maga tiszteletes Püspök Urunk, mind több tiszteletes, úgy tekintetes jó uraink, kik felöllünk értekezödni kívánnak (kikről minnyájan müis egész tisztelettel s jó kívánságokkal emlékezünk), tudhassák, miben legyen állapotunk. Továbbra pedig, midön tiszteletes jó Asszonyunkat is alázatosan tisztelnök, tiszteletes Püspök Urunk favorában, s gratiájában ajánlottak maradtunk mély tisztelettel

Bétsben 12-a 9-bris 1771.

Tiszteletes Püspök Urunknak

alázatos szolgálói
Lázár István m. p.
és

Nagy György m. p.

P. S. Quod victum attinet: egy nap ketten ebéden és vacsorán szükön költve, ha az eledelt vi zel nyomtattyuk, még eddig két márfással bé-értük.

2.

Bécs, 1772 februárius 16.

Tiszteletes Püspök Urunk,
Nékünk érdemünk felett való Tiszteletes Jó Urunk!
Tiszteletes Püspök Urunk tkts *Hunyadi* Sámuel úr által né-

künk küldeni méltóztatott 2da Januarii datált levelét vettük alázatos tisztelettel, melyben több atyai oktatási és intései között tettszett írni tiszteletes Püspök Urunknak, hogy *Hollandiában* való menetelünk éppen szükséges légyen, s a végett mlgs Türi Sámuel agens úrnak küldött levelét is tiszteletes Püspök Urunknak, mi magunk attuk által a tit. mlgs úrnak, melynek alkalmatosságával a tit. mlgs Agens úr hosszas, és a mint ítéltük egész szivességgel a mi fellyebb való menetelünkről velünk volt beszélgetésének summája csak ez: Hogy éppen nem itéli helyesnek a tit. mlgs úr a mlgs Királyi Gubernium passualissa nélkült munkálódni itten fellyebb való menetelünket vagy bocsáttatásunkat; mert e nélkült a mint a tit. mlgs úr mondja, minden bizonynal negativat remélhetünk, hogyha pedig egyszer negativát adnak, az után a mlgs Királyi Gubernium passualissa sem fog használatos lenni. Azért éppen meg-kivantatik, hogy tiszteletes Püspök Uramék munkások légyenek a Passualis meg-szerzésében, hogyha fellyebb való menetelünket velünk edgyütt akarják; mindazonáltal a tit. mlgs úris, a tiszteletes Püspök Urunk egész szivességgel venni láttatott levelére, igérete szerint fog válaszolni.

Tiszteletes Püspök Urunk parancsolattya szerint állapotunkról is tudósításunkat tenni tartottuk kötelességünknek. A mi nézi tanulá-sunkat: a Physicát mostanis mindketten publice, a német nyelvet pedig és az Algebrát praeceptoroktól privatim magunk szállásunkon halgattjuk minden nap egy-egy órán, fizetvén a német praeceptor-nak egy hónapra 3 r. forintokat; a másnak pedig egy aranyot. A mi illeti eledelünket: igaz, hogy eddig elé hideg vízzel ebédel-tünk; de mivel magunk is tapasztaljuk, hogy, a mint tiszteletes Püspök Urunk is írni méltóztatott, a természetet megcsalni káros; azért biz-ván továbbrais tiszteletes és tks jó uraink s patronusink assistentiá-jokban, ezután ebbenis tiszteletes Püspök Urunk tanácsának kö-vetői leszünk.

E mellett alázatosan insinuáljuk tiszteletes Püspök Urunknak eztetis, hogyha fellyebb való menetelünk megnyerettethetik, jó volna talán tiszteletes Püspök Urunk *Hollandiában* volt ismeretes jó akaróinak neveket tudnunk. Továbbá midőn minden tiszteletes és tks jó urainkról alázatos tisztelettel emlékeznénk, tiszteletes Püspök Urunkat s tiszteletes házat Istennek óltalmában, magunkat pedig tiszteletes Püspök Urnak jó emlékezetiben ajánlanók, ma-radtunk Bétsben, 16^{ia} Februarii, anno 1772.

Tiszteletes Püspök Urunknak

mindenkori alázatos szegény szolgálí

Lázár István m. p.

és N. Ajtai Nagy György m. p.

3.

Bécs, 1772 április 7.

Tiszteletes Püspök Urunk,
Nékünk érdemünk felett való Tiszteletes Jó Urunk!

Tiszteletes Püspök Urunk tekintetes *Csiki* uram által nekünk küldeni méltóztatott levelét, s abban tett atyai intését, melynek engedelmességgel teljes igyekezetünk, alázatos tisztelettel vettük és abból tiszteletes Püspök Urunk jó állapotban való léteket egész örömmel értettük, melynek állandóságát is tiszta szívből óhajtvuk!

Méltóztatott ezen levelében is emlékezni tiszteletes Püspök Urunk a mi felyebb való menetelünkről, s ugyanezis adott alkalmatosságot arra, hogy mostanis tiszteletes Püspök Urunkhoz tartozó alázatos költőességünket teljesitenők; ugyanis ma déleesti három órakor udvarolván mindketten tekintetes *Csiki* urunknak maga szállásán, ezenről völt edgyütt való beszélgetésünk alkalmatosságával teczet tit. tekintetes *Csiki* Urunknak maga opinioját adni, mely szerént tiszteletes Püspök Urunknak megírnók, hogy mivel a husvét utáni periodusra a méltóságos Királyi Táblánakis bé kellek menni *Szebenben*, ekkor tekintetes *Simenfalvi* úris bizonyonnyal bémegyén *Szebenben*, és jó volna, hogyha ezen dolgot a méltóságos Királyi Gubernium előtt hamar effectualhatná: mivel tit. Tekintetes *Csiki* urunkis, ha addig, mig itten mulat, megérkezhetnék passualisunk, itten maga ez iránt dolgunkat eligazitaná, hogy így annak idejében, ami a passualist illeti, bátorságos lehetne elindulásunk. Mellyet midőn költőességünk szerént alázatosan kívántunk insinualni tiszteletes Püspök Urunknak, minden tiszteletes és tekintetes jó urainkról s tiszteletes Püspök Urunk tiszteletes házáról alázatosan emlékeztvén, továbbra is tiszteletes Püspök Urunk favorálában s gratiájában ajánlottak; mély tisztelettel maradtunk, *Bétsben* 7^a Aprilis, 1772

Tiszteletes Püspök Urunknak

mindenkori alázatos szolgálai
Lázár István m. p.

és

Nagy György m. pria.

4.

Bécs, 1772 december 11.

Tiszteletes Püspök Urunk,
Nékünk érdemünk felett való Tiszteletes Jó Urunk!

Tartottuk költőességünknek mostanában is ezen levelünk által udvarolni tiszteletes Püspök Urunknak, ohajtván szívünk szerint, hogy tiszteletes Püspök Urunkot s tiszteletes házát kívánt állapotban tisztelhesse.

Minthogy a közelebbről mult hónapnak, u. m. Novembernek

első vagy talán Octobernek 30-dik napján tiszteletes Püspök Urunknak küldött levelünkben * magunk állapotunk felől egészen tudósítottuk vala tiszteletes Püspök Urunkot, most erről egyebet írni szükségesnek nem tartjuk, hanem hogy Isten jóvoltából mindketten egészségesek vagyunk. Hogy pedig mostanis levelünköt tiszteletes Püspök Urunknak küldenök, nem egyéb okozta, hanem tartottuk kötelességünknek ez által e következő dolgot, ámbár kedvetlen legyen, tiszteletes Püspök Urunknak jelenteni. T. i. vacantia lévén *Erdélyben* az unit oláh püspökségre, *Pater* Mihály nevü missionarius jezsuita Octoberben *itten* Bétsben volt, és eztet obtinealni akarta, sub hoc praetextu, hogy talán ugy még többeket téríthet meg, de eztet nem obtineálhatta, és ugy hallyuk, hogy ekkor aranyosszéki Ecclesiáink iránt is informatiokat tett volna, hogy azokban feles számmal térített legyen a romai sz. hitre, ugy hogy felesebben legyenek a pápisták, mint sem a miénkek, azértis a templomokat a miénkektől elvétettetni, s a pápistáknak adattatni instalta; de minémü resolutiot nyert, az iránt semmit se hallhattunk, sőt a többeket is csak mostanában hallottuk, és kívántuk legottan megírni tiszteletes Püspök Urunknak, hogy ha még ezen dolog nem effectuáltatott volna, lehessen módja tiszteletes Püspök Urunknak ezen dolgot másokkal is közlenie és az ellentállásra találtatható módokról előre értekezödni. A minémü circumstantiákban most vagyon a religiók állapotya, mi ugy itéljük, hogy ha a miénkek azon ekklesiákban felesebb számmal léznek, eztet meg-bizonyitván, lehet azon templomainkot meg-tartani. Az Isten adja ezen dolognak jó kimenetelét! Mü pedig továbbrais tiszteletes Püspök Urunk gratiájában és favorában ajánlottak, midön tiszteletes Püspökné Asszonyuknak, és minden patronus és Tiszteletes jó urainknak volnánk alázatos tisztelői, marattunk *Bétsbe* 11ma Xbris 1772.

Tiszteletes Püspök Urunknak

alázatos szegény szolgálói
Lázár István m. p.
 és *Nagy György* m. p.

* Ez a levél nem maradt fenn.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Brassai nyelvtanítási reformeszméiről.

Dr. Philipp Kálmán: A direkt módszer. Tanulmányok a direkt módszer eredetéről, fejlődéséről, mai állásáról, iskolai alkalmazásáról és fejlesztéséről. Budapest, 1911. Ára 4 K.

Nem akarunk e könyvvel részletesen foglalkozni. De Brassai neve és emlékezete kedves kötelességünké teszi, hogy első fejezetéről röviden megemlékezzünk. Ez a fejezet azokkal a módszertani kísérletekkel foglalkozik, melyek nálunk az élő nyelvtanítás terén történtek. E fejezetre okot szolgáltatott Kaiblinger Fülöp egy értekezése, mely a budapesti IV. ker. főreáliskola 1909/10. évi értesítőjében „*Brassai Sámuel nyelvtanítási reformja*“ c. jelent meg.¹

Ismeretes, hogy a 80-as évek óta az élő nyelvek tanítása terén hatalmas mozgalom indult meg, melynek célja általánosságban az volt, hogy az élő nyelvek tanítását megszabadítva a görög-latin nyelv tanításánál meggyökerezett évszázados lelketlen grammatizálástól, ne nyelvtant és nyelvtani formákat tanítson, hanem magát az élőnyelvet tanítsa meg, hogy a tanuló a gyakorlati életben használhassa. A reformhoz az első hatalmas lökést Viëtor működése és *der Sprachunterricht muss umkehren* jelszava adta. A jelszó mind több hívet toborzott. A kérdés a nyelvtanítók érdeklődésének mindennapi tárgya lett. Kezdetben csak elméleti jelentősége volt, de amikor 1902-ben a francia középiskolákban az ú. n. *direkt módszer* használatát kötelezővé tették, már szélesebb körökben s gyökkorlatibb érdekből kezdték a kérdést vizsgálni. Nálunk is ráterelődött a figyelem s ilyen módon jött rá *Kaiblinger* az idézett értekezésében Brassai értékes, de eddig csak szűk körben észre-

¹ L. „Keresztény Magvető“ 1910. 287—288. II. A Budapest székesfővárosi IV. ker. (belvárosi) községi főreáliskola ötvenhatodik értesítője az 1909—10. iskolai évről. Szerk. Dr. Kopp Lajos. 5—47. II.